

Peyami Safa'nın Aşk ve Ölüm Perisi ya da Femme Fatale *Selma ve Gölgesi***Dr. Yasemin Alper**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2672-5670>

TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş:21.03.2019

Kabul: 28.06.2019

On-line Yayın:30.06.2019

Anahtar Kelimeler

Peyami Safa
Selma ve Gölgesi
Roman
Aşk
Ölüm

Öz

İnsan, dünyanın yaşam kaynağı olan ve kusursuz olmasının yanında kötü şeyleri de meydana getiren güneş gibidir. İnsanın bu benzerliği gün gibi görünür niteliklerinin yanında onun meçhul ve kestirilemez yanlarını da ortaya koyar. Bu bağlamda insanın iç dünyasında iyi ya da kötü nelerin barındığı tam olarak bilinemez ancak davranışların bencillik, kötü ruhlu olma ve acıma olmak üzere üç temele dayandığı söylenebilir. İnsana, sözü edilen bu esaslara dayanmaksızın etki edebilecek başka bir güç düşünülemez.

Kendini iyi bir birey olarak görme eğilimindeki insana bir bütün olarak bakıldığında onun gerçekte daha az iyi olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte her insanın iç dünyasında öfkesini açığa çıkarmak için fırsat kollayan, başkalarına acı yaşatma isteği duyan, önüne çıkana kim ve ne olursa olsun tereddüt etmeden öldürebilecek vahşi bir hayvanı barındırabildiği de bir hakikattir. İnsanın bu yönünü evcilleştirmesi veya denetim altında tutabilmesi için yapması gereken yükümlülükler vardır. "İnsan tabiatının radikal kötülüğü" olarak tanımlanabilen bu durumu düzeltme arayışı, kimi zaman aksi yönde gelişmelere yol açabilmektedir. Bu arayış, varoluşun daimi kederiyle acıları giderek artan yaşama isteğinin keder kısmını, başkalarına acı vererek hafifletme arayışıdır. Bu durumda insan, benliğindeki zulmü ve kötülüğü daha fazla artırır.

En muhrık bir duygu olan aşk için güven ve teslimiyet gerekir. Aşk, sırlarını kendisine koşulsuz şekilde bağlananlara açar. Bencillik, korku, aç gözlülük gibi hasletler ise aşkı değersizleştirmektedir. Şehvani arzuların her hali, bu dünyaya ait türlü cazibelerin etkisinde kalma harmonik davranışın inkişafına engeldir. Bu bağlamda; *Selma ve Gölgesi* romanı, insan davranışlarının karmaşık yapısını ortaya koyan ve okuyucusuna iyi-kötü gibi tezat kavramları derinlemesine düşündürülen edebî-felsefî derinliği olan bir eserdir.

DOI: 10.9761/JASSS8030

Atıf Bilgisi / Reference Information

Alper, Y. (2019).Peyami Safa'nın Aşk ve Ölüm Perisi ya da Femme Fatale *Selma ve Gölgesi*. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 75, Summer, p.189-202.

*Peyami Safa's Love and Death's Fairy or Femme Fatale Selma and her Shadow***Dr. Yasemin Alper**ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0002-2672-5670>

TURKEY

Article History

Submitted:21.03.2019

Accepted: 28.06.2019

Published Online:30.06.2019

Key Words

Peyami Safa

Selma ve Gölgesi

Novel

Love

Death

Abstract

Man can be compared to the sun, which is the source of life of the world, and it is the perfect and perfect thing. It is not known exactly what is good or bad in the inner world of human beings, but it can be said that behaviors are based on three principles: selfishness, bad spirits and pity. One cannot speak of a force that can be effective without relying on these foundations.

Considering the whole person who tends to see himself as a good individual, he may be considered to be actually less good. However, it is a fact that every human being has the opportunity to expose his anger in his inner world, he wants to hurt others and he can harbor a wild animal that will kill his way without blinking. There are obligations that human beings must do in order to domesticate or control this aspect. Seeking to correct this situation, which can be described as radical evil of human nature, may sometimes lead to adversities. This quest is the search for the relief of the desire to live with the perpetual grief of existence, and the search for the pain relief of others. In this case, man increases the cruelty and evil more in his self.

For the love that has the most burning feeling, trust and surrender must be. Love opens its secrets to those who connect to it unconditionally. Lovers such as selfishness, fear and greed also make love cheaper. Every state of sovereign desires, the influence of this world's charms is an obstacle to the development of harmonic behavior. In this context; Selma and her shadow novel is a work with a literary-philosophical depth which reflects the complex structure of human behavior and reflects on the concepts that contrast the reader with good and bad.

DOI: 10.9761/JASSS8030

GİRİŞ

Dünya; uçsuz bucaksız evrende, birbirine bağlı sayısız parlak kürenin oluşturduğu sistemler içinde ışıldayan onlarca kürecikten biridir. Dünyadaki tüm yaşam ve şuurlu varlıkların hayat serüveni, tecrübî bir gerçeklikle, çekirdeği oldukça hararetili olmakla birlikte kabuğu hayata müsait küflü ince bir tabaka üzerinde cereyan etmektedir. Ancak; geçmişi, hâli ve geleceği birlikte düşünen; nereden gelip nereye gittiğini sorgulayan insan için kesintisiz bir oluşumla ortaya çıkan ve bir süre sonra kaybolan yaşam formlarının görüldüğü bu sığ, küflü tabaka güven vermeyen bir yerdir (Schopenhauer, 2015a: 99). Böylesi bir dünyada erdemli bir hayat yerine yalnızca uzun ve parlak bir hayatı arzulayanlar, sürekli zafer ve görkemi simgeleyen rolleri oynamak isteyen budala oyuncular gibidir. Çünkü neyi oynadıklarına odaklandıkları için, asıl önemli olanın yani nasıl oynadıklarının farkına varamazlar. Üstelik insan, değişmediğinden ve üstlendiği rolü sonuna kadar oynaması gerektiğinden inancın da felsefenin de deneyimin de insanın gelişimine bir etkisi olmaz. Diğer bir söylemle insanın hayattaki rolünde küçük de olsa bir sapma meydana gelmez ve ahlakî karakteri aynı kalır. O halde hayatta temel olma özelliği bulunan her şeyin tayin edilmiş ve sabit olduğu "kaba komedi"de rol alma nedeni sorgulandığında verilecek yanıt; kendini bilsin, aradığının ve aramakta olduğunun ne olduğunu görebilsin şeklindedir. Bu açıdan bakıldığında hayat, insanın ne olduğunun göstergesi olan en önemli vasıta. İnsanın hayatta kendini ifade edebilme derecesi aynı zamanda kendi varlığını gösterme derecesi anlamına gelmektedir (Schopenhauer, 2015b: 67). İnsanın fiilleri de onun kim olduğunu ortaya koymaktadır. İnsan, tıpkı dünyanın yaşam pınarı hükmünde olan, tam ve kusursuz olduğu gibi kötü şeyleri de oluşturan güneş gibidir. Onun iç dünyasında iyi ya da kötü, sevap ya da günah neyin tam olarak barındığı bilinmez. Ancak gündüzün nasıl olacağı gecedeki; ilkbaharın ne getireceği sonbahardan belli olur (Jung, 2015a: 198-199). İnsanların davranışları da üç temele dayanmaktadır. İnsan üzerinde bu temellere dayanmaksızın etkili olabilecek bir güçten söz edilemez. Bunların ilki bencillik, ikincisi kötü ruhlu olma, üçüncüsü ise acımadır. Davranışların tümü, bunlardan birine veya aynı zamanda ikisine bağlanabilir (Schopenhauer, 2002: 68).

Peyami Safa'nın 1941'de yayımlanan *Selma ve Gölgesi* adlı romanı, insan davranışlarının girift yönlerini ortaya koyan ve onun usta kaleminden çıkmış edebî birikiminin bir ürünüdür. Romanda kötü ruhlu, acıma duygusundan yoksun hatta vahşi davranışlar sergileyen bir kadın ile bu kadının cazibesinin ve kendi tutkularının esiri olup ona acıma duygusuyla yaklaşan ve gerçeklerden uzaklaşan iki erkeğin kurban oluşları anlatılmaktadır.

Selma ve Gölgesi

*Selma ve Gölgesi*¹ romanında Selma, harikulade bir güzelliğe sahip ancak geçmişi sırlar ve karanlıklarla dolu bir kadındır. Erkekleri güzelliği ve cazibesini kullanarak istediği yöne çekmede de hayli yeteneklidir. Çevresindeki insanlar, Selma hakkında çok sınırlı malumata sahiptir. Selma ile ilgili olarak bilinenler; babasının, iki kocasının ve yanında kalan on bir yaşındaki beslemenin intihar ettiği. Diğer taraftan Selma'nın psikolojik sorunlarının olduğunu ve bu kişileri de onun öldürdüğünü düşünen insanlar bulunmaktadır. Fakat intihar edenlerin çoğu arkalarında intihar mektubu bıraktıklarından Selma, bu şüphelerin odak noktası olmaktan kurtulur. Tüm bu olayların ortasında Selma, Nevzat adında bir adamla ilişki yaşar. Selma ile evlenmeyi düşünen Nevzat, yakın arkadaşı Halim'i Selma ile tanıştırır. Çünkü Nevzat'ın Selma hakkında bazı şüphe ve korkuları vardır. Bunun izalesi için Halim'i kullanmak ister. Selma'nın Halim'le yaklaşma isteğine ses etmez bilakis onun yaşadığı yalıya gitmesi için Halim'i cesaretlendirir. Ancak Halim, evli ve bir çocuk babası olduğu için duygusal açıdan gelgitler yaşar ve Selma ile görüşmek istemez. Nevzat, şüphelerinin ortadan kalkması

¹ Peyami Safa, *Selma ve Gölgesi*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2006 (Alıntılar bu basımdan yapılmıştır).

için Halim'i Selma ile görüşmesi yönünde ikna eder. Selma yavaş yavaş Halim'i kendine çeker. O da Selma'nın cazibesine kapılır. Bu nedenle Nevzat ile Halim'in dostluğu bozulur. Duygusal yönü kuvvetli ve şair ruhlu olan Halim; dünyadan, ailesinden ve ahlakî değerlerinden uzaklaşarak Selma'nın çekiciliğine teslim olur. Selma ile ilişkiye girer. Selma kullandığı esrardan Halim'e verir. Gerçeklikten iyice uzaklaşan Halim, esrarın ve Selma'nın kadınlığının etkisi altında kalarak bir intihar mektubu yazar. Selma, hem Halim'i tümüyle elde etmiş hem de Nevzat'tan ayrılmamıştır. Halim, Selma'ya her şeyini feda etme noktasına gelmişken Selma'nın Nevzat'a yazdığı aşk mektuplarını öğrenince duygusal anlamda çöker. Selma da onun duygusal boşluğundan yararlanarak bir oyun tertibiyle intihar süsü vererek Halim'i öldürür.

Nevzat'a, Selma'yı unutmaya çalıştığı bu dönemde Selma'nın yalısında Halim'in intihar ettiği haberi gelir. Bu haber, Nevzat'ı derinden sarsar. Yine ortada bir intihar mektubu olduğu için bu olay da kapanır. Nevzat, Halim ile Selma'yı tanıştırdığı için bu ölümden kendisini sorumlu tutar. Halim'in de intihar etmediğini düşünerek Selma'dan intikam almayı düşünür. Başından beri bu intiharlara inanmayan ve Selma'yı yakından tanıyan Salim Bey de daha önce Selma hakkında duyduklarını anlatır. Anlatılanlar ve Halim'in ölümü, Selma'nın katil olduğu şüphelerini kuvvetlendirir. Halim'in ölümü, Selma'nın yaşamındaki beşinci intihar vakasıdır. Bu da başlı başına Selma'nın bir katil olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun kanıtlanması için bir plan hazırlayan Nevzat, bir hafta sonra yalaya gider. Selma'nın yurt dışına gittiğini öğrenir. Küçük bir araştırma sonunda onun Venedik'e gittiğini öğrenen Nevzat, arkasından gitmeye karar verir. Nevzat'ın arkadaşı Şerif, Nevzat'ı oraya gitmemesi için ikna etmeye çalışsa da başarılı olamaz. Nevzat üç gün süren yolculuğun sonunda Venedik'e varır. Tesadüfen Selma ile karşılaşır. Selma ile hiç ayrılmamış ve hiçbir şey olmamış gibi birbirlerine samimi davranırlar. Nevzat, planına sadık kalarak Selma'nın her türlü oyununa karşı uyanık davranır. Hatta bir intihar mektubu yazıp Selma'ya verir. Geriye sadece her ikisinin planlarının uygulanması kalmıştır. Selma, gün boyu diğer kurbanlarına yaptığı gibi Nevzat'ı hem içkiyle hem de esrarla sarhoş etmeye çalışarak uyumasını bekler. Ancak Nevzat, onun oyununa gelmez, hem içkiyi hem de esrarı içer gibi yapar. Selma, Nevzat'ın uyuduğunu zannederek onu öldürmeye çalışır. Nevzat, uyumadığı için bu plan gerçekleşemez. Bunun üzerine ne yapacağını şaşırان Selma, işlediği tüm cinayetleri ve bunların nedenini itiraf eder. İntihar etmek istediğini söyleyerek Nevzat'tan silahını ister. Nevzat, silahı intihar etmesi için Selma'ya verir. Nevzat'ın bir anlık boşluğundan faydalanan Selma, Nevzat'ı kalbinden vurur. Selma, Nevzat'tan aldığı intihar mektubunu odaya bırakarak Nevzat'ın odasını terk eder ve kendi odasına gider.

Romanda; ışıltılı ve cazibeli görünümünün ardında gölgesi gibi karanlık bir iç dünyası olduğu hissettirilen Selma'nın merkezinde olduğu tutkulu aşklar ve trajik ölümlerle neticelenen sahneler dikkat çekmektedir.

Tutkulu Aşkın Trajik Paradoksu: Aşk ve Ölüm

Anonim bir ifade olan *cinsilatif*, kadının yerine kullanılabilecek isabetli bir tanımlamadır. Erkek ile kıyaslandığında kadının genel olarak ince endamlı, narin özellikli ve alımlı edasının olduğu; kişiliğinde ise yine onu erkekten ayıran ve onun güzellik alametleriyle tanınmasını sağlayan bazı nitelikler vardır. Ancak erkekte de kadında da olması gereken güzellik ve soyluluktur. Her iki cinsin de bu iki hasleti bir araya getirmesi umulur. Daha kesin ifade etmek gerekirse bir kadının fiziksel özelliği dışındaki tüm soylu nitelikleri, sadece öne çıkan güzellik karakterini sağlamlaştırmak için bir araya gelmelidir (Kant, 2010: 32). Selma, dış güzelliği açısından tüm erkeklere göre harikuladedir. Son derece alımlı, gösterişli, cezbedici bir güzelliğe sahiptir ancak o, güzelliği güçlendiren soyluluktan yoksundur. Halim, Selma'nın henüz cazibesine kapılmadığı; ona akli melekelerinin ışığında duru bir gözle baktığı dönemde onunla ilgili önemli bazı tespitlerde bulunur. Buna göre; Selma, yanına yaklaşan her erkekten hoşlanan ve hiçbirine doyamayan bir nemfomandır. Nedeni ne olursa olsun, bir tür psikopatolojik

hastalık olan nemfomani, bir kadında tahayyül edilen saygınlık ve asaleti büyük ölçüde zedelemektedir:

Bana öyle geliyor ki, (...) Selma bir "nemfoman"dır. Bunun ne demek olduğunu biliyorsun, değil mi? Bir hastalık bu. Her erkekten hoşlanmak ve hiçbirine doyamamak hastalığı. Taşkın bir cinsî tabiat: Nemfomani. Selma'da bunu görüyorum (s. 26).

Aşk; güveni, teslimiyeti gerektirir ve en derin sınırlarını, mucizelerini kendisine koşulsuz bir şekilde bağlananlara açar. Ancak gerçek ve adanmış aşkı bulan insan sayısı da çok azdır. Bencillik, korku, aç gözlülük gibi hasletler, aşkı ucuzlatmaktadır (Jung, 2015b: 77). Nevzat, Selma'yla evlenmeyi arzulamaktadır ancak bir taraftan da ondan korkmaktadır. Nevzat'a göre Selma, insana aşkı ve ölüm korkusunu aynı anda hissettirmektedir. Çünkü Selma için "sevmek ve ölmek birbirinden ayrı şeyler değildir" (s. 7). Nevzat'ın korkusu; ne sevilme, ne aldatılma ne de anlaşılamamasıdır. Nevzat, Selma ile evlenirse ölebileceğinden korkmaktadır. Bu nedenle elinin yanmayacağından emin olmak ister ve Selma ile evlenmeden önce onu tüm yönleriyle tanımak için uğraşır. Kendini bu evlilik konusunda hiçbir şekilde riske atmak istemez. Jung, bu tarz bir evliliğe "deneme evliliği" adını verir. Bu evlilik çeşidi, her şeyi garantiye alarak rezervasyon yaptırma anlamında düşünülebilir (2015b: 77). Nevzat, Selma'ya kayıtsız şartsız bir aşkla bağlı değildir. Bunun somut bir göstergesi olarak da evlenmeden önce arkadaşı Halim'i Selma ile tanıştırmak onun da Selma hakkında bazı tespitlerde bulunmasını istemesidir. Nevzat'ın isteğini yerine getiren Halim de Selma ile tanışır; onun güzelliği ve çekiciliğinden oldukça etkilenir. Halim'e göre Selma, görünüş olarak mükemmeldir:

... [S]açının her telinden ayağının serçe parmağına kadar güzel! Onda kusur arayan göz boşuna yorulur (s. 11).

Diğer taraftan Halim, Selma'nın akli dengesini iyice yitirmiş bir hasta olduğunu düşünmektedir. Halim; Selma gibi güzel ve sosyal statü sahibi bir kadının böyle bir hastalığa tutulmasını, onun pek çok ölüm vakasının içerisinde yer almış olmasına bağlamaktadır:

Evet, hasta. (...) Bir sürü ölüm vak'aları içinde muvazenesini adamakıllı kaybetmiş (s. 22).

Kadınların yaradılışında ve tabiatlarının derinliklerinde; her şeyi, erkeği elde etme vasıtası olarak algılama eğilimi yerleşmiştir ve onların başka herhangi bir şeye ilgisi; her zaman gerçek olmayan, yapay, öykünme temellidir. Kadınları amaçlarına ulaştıracak; sunilik, baştan çıkarıcılık ve erkekleri kendi istekleri doğrultusunda inandırmadan meydana gelen çapraşık bir yoldan başka bir şey değildir (Schopenhauer, 2017a: 17). Gerçekte kadının cazibesi, ahlakî duygusunun gelişmesiyle güçlenir (Kant, 2010: 46). Ancak Selma erdemden yoksun salt cazibesini kullanarak istediği erkeği elde edebilmek için her türlü yolu denemektedir. Nevzat ile birlikteyken Halim'i yalıtıma davet ederek aynı ilgiyi ona da göstermesi, saf bir aşka ve ahlakî ölçütlere sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Selma, Nevzat'ı ve Halim'i elde edebilmek için yalnızca onların duygusal yönlerinden yararlanmaz. O kadınlığın her türlüşünü kullanır:

Halim geniş ampir divana ve Nevzat'ın yüzüne baktı:

- Bunun üstünde hatıraların var mı?

- Sus! Onu sorma! Bu karanlık kadın, o bahiste hiç kimsenin tadamayacağı lezzetlerle doludur. Ne ihtiras! Âdeta bir dişi kaplan!

- Burada iki güzel yastık vardı.

- Ne oldu?

- Parçalandı (s. 9).

Genel olarak güçlü ancak kontrol edilebilir bir eğilim olarak düşünülen bir duygu, bazı şartlar altında tüm duyguların ötesine geçerek bir tutkuya dönüşebilir. Bu yönüyle karşısına çıkan her türlü engeli hiçbir kayıt tanımadan olağanüstü bir kuvvet ve direnimsizlikle ortadan kaldırabilir. Hatta şöyle denebilir ki doyurulması arzu edilen bir tutku için ölüm dahi göze alınır ve yaşam, bir ödül olarak

ortaya konabilir (Schopenhauer, 2002: 8). Halim, Selma'yı tanıdıkça onun için "İsterik midir, meş'um ihtiraslar sahibi midir, canavar mıdır, vampir midir? (s. 70) şeklindeki sorularla bir değerlendirme yapar ve bir daha Selma'yı görmemeye karar verir. Jung'a göre iç sesin problemleri tuzaklarla doludur. Tehlikeli, geçit vermeyen, güvenilir ve kaygan zeminlidir (2015a: 214). Halim, Selma'dan uzak durması gerektiğine karar vermişken iç sesine kulak verince birdenbire bu kararından vazgeçer. Duygularının tercümanı olan bu ses, Selma'yı arzuladığını fısıldamaktadır. Hatta Selma'ya olan hisleri arzusunun da ötesine geçerek bir tutkuya dönüşmüştür. Artık Halim'e göre bir tarafta yalnızca Selma, diğer tarafta ise "Nevzat [en yakın arkadaşı], Feriha [karısı], Ufuk [oğlu], cemiyet, ahlâk, vicdan..." (s. 71) kısacası her şey bulunur. Yazara göre Halim'in Selma ile yaşadıklarının akılla, mantıkla bir ilişkisi yoktur. Halim; ahlâka, vicdana, ailesine, çocuğuna ve Nevzat'a karşı, ne olduğunu bilmediği karanlık bir yarının uçurumuna doğru doludizgin gitmektedir. Bir "aşk ve ölüm perisi" (s. 103) olarak tahayyül ettiği bu kadının uğruna tüm dünyayı unutmaya karar verir. Yalıya giderek büyük bir teslimiyet ve zevk içinde Selma'nın kollarına kendini bırakır. Selma'nın kollarında ölümü arzulamaya başlar:

- ... [B]aşımda bir sıcaklık var. Ne tatlı bir hararet! Bunun beni bayıltacak kadar, ölüme yaklaştıracak kadar çoğalmasını istiyorum. (...)

- Ölüme mi?

- Evet, hatta şimdi senin yanına uzanmak ve bir daha uyanmamak üzere uyumak istiyorum (s. 88).

Tutkulu aşka yüce bir özellik kazandıran husus, âşîğin kendi çıkarına ait işlerin peşinden koşmamasıdır. Âşık, sevgilinin kusurlarını görse de, kendisine mutsuzluk ve pişmanlıktan başka bir şey vermeyen kişilik kusurlarını fark etse de bunlar onun içini korkuyla doldurmaz. Çünkü eskilerin ifadesiyle, "Aşkın gözü kördür". Akıllı ve üstün özelliklere haiz nice insanların huysuz ve şeytan kadınlarla olan birlikteliği, bu durumu izah etmektedir (Schopenhauer, 2017a: 72). Bir erkeğin; şehvet saikiyle bir kadını elde edene kadar sergilediği tavır ve davranışlar, tutkulu bir âşîğin maşukun peşinde gösterdiği fedakârca davranışlarla benzeşiklik gösterebilir. Ancak bu, geçici bir durumdur ve samimi değildir. Duygularını aklı ölçütlerle değerlendiremeyen ve yoğun şehvî hisleri aşk zanneden insan, bu nedenle büyük yanılgılar içine girebilir. Yanılgılar içinde gerçeklerden kopmaya başlayan ve kendi sanal dünyasında acı gerçeklerle karşılaşınca kadar mesut bir biçimde yaşayan âşık, aşka ve mâşukunun tavırlarına yönelik olarak da yanlış tespitler yapar. Kısacası hata, hatayı doğurur. Halim, insanların sıradan sevgiler yaşadıkları ve aşkın doruklarına çıkamadıkları için tırmanamadıkları aşk dağının eteğinde birbirleriyle boğuştuklarını düşünür. Bu durumun farkında olmak Halim açısından bir ayrıcalıktır. Bu ayrıcalıklı ve farkında olma durumunu Selma sayesinde elde ettiğini düşünen Halim, aşk dağının zirvesinde tutkuyla bağlandığı Selma'nın gözlerinde saadetin ve mutluluğun renkleri olarak tahayyül ettiği turuncu, yeşil ve pembe renkleri müşahede etmektedir. Halim, Selma'nın yanında kendini esenlik içerisinde hissetmekte onun derin, sırlı hayatı ve gizemli güzelliği Halim'in hayalleriyle kurguladığı sanal aşk dünyasına sürekli olarak yeni manalar ilham etmektedir:

Düşünüyorum, insanlar bu kadar yüksek sevgi zirvelerine çıkmak için birbirleriyle yarış etselerdi şimdi sonsuz aşk dağının eteklerinde birbirleriyle boğuşurlar mıydı? Selma, gözümün önünde sonsuz ufuklar açıyorsun. Orada yeni âlemlerin turuncu ve yeşil pırıltılarını fark ediyorum. Başka bir dünyanın murat ve saadet renkleri, ucu ruha uzanan ve içimi yeni bir sıcaklıkla dolduran alevleri boyuyorlar. Bak... yemin ederim... bu ufuk senin gözlerinin içindedir. Orada enginleri alabildiğine genişleten muhteşem bir batı manzarasının bulutlar arasından bütün renk püskürüşleri var. Senin kapalı ve derin hayatın, senin güzel muamman, şimdi bu fezaı dolduran pembe ve parlak bulutlar hâlinde aydınlanıyor ve içime başka bir âleme ait manalar boşaltıyor (s. 82).

Almancada emin, güvenli anlamında kullanılan *geborgen*, gizli tehlikelerden saklanma huzurunu ve tesellisini içerisinde barındırır. Anne rahminde cenin, âşîğin kollarında mâşuk, kuş ise yuvasında emniyettedir. Savunmasız olma diğer bir deyişle tehlikelere açık bulunma, emin olma

durumunun ziddını ifade eder. Güvenlik gereksinimi insanın en temel içgüdüğü olmasına rağmen aynı zamanda derin bir illüzyondur (Schopenhauer, 2016: 17). Halim, Selma tarafından bakılma beklentisiyle hastalanmak gibi bir muhayyile içine girecek kadar kendini Selma'nın kollarında emniyette hisseder. Halim, Selma'nın güzelliğine tutkun, cazibesine hayrandır ancak aynı zamanda ondan şefkat ve merhamet beklemektedir:

- *Hasta olmak istiyorum, (...)*
- *Ve senin tarafından bakılmak (s. 88).*

Schopenhauer'a göre nasıl ki bir böcek küçük bir sapın ve yaprağın üstündeki her şeyi en ince ayrıntısına kadar görür ancak kendinden az ötedeki insanı fark edemez (2017b: 70). Tıpkı bunun gibi Halim de Selma hakkındaki "deli" tasavvuruna rağmen ondan gelecek kötülüğü hesaplayamaz.

Halim, kısa bir süre sonra ölür ve ölüm nedeni, intihar olarak açıklanır. Nevzat, Halim'in ölümünden Selma'yı sorumlu tutarken onu Selma'yla tanıştırdığı için de kendini suçlar. Selma'ya tutkuyla bağlı olmasına rağmen vicdanını rahatlatma ve onun gerçek yüzünü ortaya çıkarma planları yapar. Tasarladıklarını uygulamak için, Selma'nın kaçarcasına gittiği Venedik'e doğru yol alır. Planlarını bilinçle, hareketlerini ise temkinle gerçekleştirme kararlılığında olan Nevzat, Selma'dan gelebilecek her türlü kötülüğe karşı uyanık bir şekilde hareket eder. Esasen, Jung'a göre tutkunun kötücül özelliklerinin bilinmesi, meydana gelebilecek olumsuzluklara karşı etkili bir korunmadır (2015c: 66).

Nevzat'ın duygularıyla hareket etmemesi, onun Selma'ya olan bakışını netleştirirken onu daha geniş bir perspektiften değerlendirme ve Selma'nın karakterini çözme imkânı verir. Nevzat, Selma ile Venedik'te dolaşırken mazisinde ölüm ve işkence hatıralarını barındıran karanlık ve sırlı bu şehri Selma'nın ruhuna benzetir. Ona göre her ikisinin ortak yönü yaşamlarının karşıtlıklar üzerine kurulmuş olmasıdır. Bu yaşamın bir tarafında karanlık ve durağanlık diğer tarafında ise renkler ve hareketler bulunmaktadır. Gezdiği şehirden ve temkinli bir uyanıklıkla yanında bulunduğu kadından ilham alan, etrafını berrak bir bakışla değerlendiren Nevzat; Selma'da korkuyla güzelliğin, aşkla ölümün bir arada olduğunu görmeye başlamıştır:

Yarabbi! Cidden bu şehir Selma'nın ruhuna ne kadar benziyordu: Hep o karanlıklar, o sessizlikler, umulmadık anda fıskıran renkler, hareketler, hep o korku veren güzellik, hep o ölümle aşkı, cinayetle aşkı, büyük ve isimsiz ihtiraslarla hayatı birleştiren esrar âlemi... (s. 134)

Nevzat, Venedik'te Selma ile zaman geçirdikçe yeniden duygularının etkisine girmeye başlar. Temkinli hâli, mâşukuna kayıtsız şartsız teslim olan âşık psikolojisine doğru evrilirken "ölüme kadar giden bir hızla bütün aşk merdivenlerini" (s. 146) tırmanma arzusu içine girer. İçinde doğup ölen bu duyguyu, planı adına kullanmaya çalışsa da aslında bir yönüyle Nevzat'ın gönlünde Halim gibi kendini ona kurban etme arzusu bulunur:

- Selma, sen cidden ölümü tatlılaştırıyorsun. O kadar güzelsin ki insanda kendisini sana kurban etmek arzusu uyandırıyor. Bir gün senin için kendimi öldürürsem bana sakın acıma, e mi? Çünkü bu, çok mesut bir ölüm olacak (s. 146).

Arzuların Sürüklediği Girdap: Trajik İyimserlik

Kim olduğuna bakılmaksızın herhangi biri ile iletişime geçildiğinde onun kıymeti ve ağırbaşlılığına yönelik nesnel bir değerlendirmede bulunmaktan kaçınılmalıdır. O insanda bulunan kötücül arzuları, yüzeysel anlayışları, sapkın düşünceleri (de) hesaba katmamak gerekir. Çünkü bunlar nefrete veya hor görmeye neden olabilir. Bunu yapmak yerine o insanın istekleri, ihtiyaçları, kaygıları, yaşadığı acıları üzerinde durulmalıdır. Sözü edilenler yapılırsa nefretin ve hakir görmenin yerini duygudaşlık doldurabilecektir. Nefretin ve küçümsemenin önüne geçmenin yolu, o insanda görmek istenen ağırbaşlı tavırlardan ziyade bir beklentisizlik niyetinin göstergesi olarak o kişiye merhamet edilecek bir varlık olarak bakmaktan geçmektedir (Schopenhauer, 2015b: 8-9). Kısacası bir insanın

kıymeti ile ilgili nesnel bir yargıda bulunmaktan kaçınılmalı ve olumsuz yönleri de göz ardı edilmelidir. Çünkü bir kişinin kıymeti, mekanik ölçütlerle ve genel kabul görmüş kurallara uyup uymama ile takdir edilemez. Bu çerçevede aklıyla duyguları arasında gelgitler yaşayan Halim de Selma hakkında kesin bir kanaate varamaz. Nitekim Selma'nın ağır tavırlarının yanında delilik derecesindeki gariplikleri; alımlı güzelliğiyle beraber ihtiras ve şehvet dolu halleri Halim'in düşüncelerini altüst eder. O'na göre; Selma'nın gözleri yüzlerce ölüyü gördüğü için bakışları ölümün havasını sezdirir ve kendisini görene de ölümü, matemi hatırlatır. Buna rağmen Halim, Selma'nın geçmişini, yaşadığı faciaları düşünerek ona acıma duygusuyla yaklaşır. Matemi gördüğü gözlerinde yaşamın ışıltısını da fark eder:

Evet, hiç şüphe yok güzel kadın, tepeden tırnağa kadar ihtiras ve... şehvet! Sonra hayatı, mazisi, hali, içinde yaşadığı o karanlık dekor, her şey facialarla dolu. İnsana ölümü düşündürüyor. Mesela, farz et ki bu taze, bu güzel, bu çok duygulu kadın bir ölü yıkayıcısıdır. İşi gücü budur farz et! İşte gözlerinde hep şimdiye kadar gördüğü yüzlerce ölünün gizli resimleri yığılmış gibi matemli bir karanlık var. Fakat gene güzel bu gözler. Çünkü o karanlığın içinde gene parlayıcı –bu müthiş kelime nereden geldi dilimin ucuna? Mazur gör- parlayıcı bir yaşama aşkı var (s. 24).

Selma'nın parlayıcı/paralayıcı yaşama aşkı, çekim alanına giren erkekleri zamanla tutkulu bir şekilde kendisine bağlar. Selma'ya tutulan Halim; hissi bakışının etkisiyle Selma'nın gözlerinde karanlık içinde parlaklık, ölümlü birlikte yaşamı görür. Diğer taraftan insana ölümü düşündüren hatta "bir ölü yıkayıcısı" (s. 24) olarak da nitelendirilen Selma, birliktelik yaşadığı insanları büyüleyerek; kısa sürede etkisi altına alır. Selma, gizemli tavırları ve çekici görünümüyle erkeklerin ilgisini üzerine çekerken onların zihninde ilk bakışta; eskilerin "âfet-i devrân" yenilerin ise **femme fatale**² dedikleri, âşıklarının başını belaya sokan ve yıkımlarına neden olan sevgili imajını canlandırır. Ancak Selma'nın etkisi altına giren erkekler, onun güzelliği ile avunurken tehlikeli yönlerini görmekten de uzaklaşırlar.

Aşk, insanın karşısına kimi zaman komik kimi zaman da trajik manzaralar çıkarır. Âşık, kendi iradesine hâkim olmadığı ve gönül verdiği ruhunun tesiri altında kaldığı için onun tarafından yönlendirilir. Bu nedenle âşığın davranış biçimi sıradan insanunkiyle uyum içerisinde değildir (Schopenhauer, 2017a: 70). Halim, Selma ile tanışır tanışmaz onun dengesizliklerini ve tutarsızlıklarını fark eder, onun hakkında "sözleriyle akıllı, hareketleriyle... deli!" (s. 24) saptamasında bulunur. Ancak bir müddet sonra Selma, Halim'i hem cazibesıyla hem de onun sanatçı kimliğine yönelik iletileriyle ve komplimanlarıyla etkiler. Halim'e sevgi üzerine tesirli konuşmalar yapar ve kendini son derece zarif bir kadın gibi sunmaya çalışır, bunda da başarılı olur. Halim'e göre Selma, " ... kendi çıktığı yüksekliğe başı dönmeden tırmanabilecek ikinci bir insan, bir eş bulamadığı için büyük yalnızların ve büyük mustariplerin acılarını duy[maktadır]... Bu cephesiyle Selma ilâhî bir kadını[r]" (s. 81). Selma, Halim'in şair yönünü kullanıp ona şiirler okuttukça Halim, sanatkar muhayyilesinde Selma'ya karşı yepyeni duygular hisseder. Halim, Selma'yı güzel bulduğu kadar ona ilahî bir ululuk da atfetme konumuna gelir. Schopenhauer'a göre nasıl ki bir kasap keseceği koyunu belirlediği sırada koyun, çayırda hiçbir şeyden habersiz gezmektedir (2002: 55). İşte Selma da Halim'i öldürme planları yaparken, Halim bu durumdan habersiz bir şekilde Selma hakkında kendince bir takım çözümler yapmakta ve neticede olumlu bir kanaat içerisinde onu yüceltmektedir. Halim'in, cazibesine kapıldığı Selma'ya bakışı, onunla ilgili düşünceleri diyalog içerisinde terennüm ettiği cümlelerde açıkça görülür. Bu ifadelerde efsanevi bir sevgili kompozisyonu çizilmekte, düşüncelerin sahibi Halim de dahil olmak üzere sevgilinin hayal edildiği yüceliklere ulaşılabilmenin neredeyse mümkün olmadığı belirtilmektedir. Selma'nın yaşadığı buhranları ise "kendisine denk büyük bir aşk bulamama"

² s. 24; femme fatale: "a woman who is very attractive in a mysterious way, usually leading men into danger or causing their destruction / Gizemli bir şekilde çok çekici olan, genellikle erkekleri tehlikeye sokan ya da yıkımlarına neden olan bir kadın" <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/femme-fatale> (Erişim Tarihi: 05.03.2019).

düşüncesiyle açıklamaya çalışan Halim, etkisi altına girdiği kadının erişilmesi çok güç bir aşk irtifasında olduğu yanılığısına düşmektedir:

... [Ş]imdi anlıyorum. Sen büyük aşk istiyorsun ve bunu erişilmez yüksekliklerde arıyorsun. Oraya çıkmaya kimsenin cesareti yok. Yarı yola kadar geliyorlar ve ayaklarının ucunda koyulaşan uçurumu görünce korkup geriye dönüyorlar. Kendilerini âdi insan cemiyetinin kuvvetli parmaklarından ve alâkalarından bir türlü çekip kurtaramıyorlar. Oraya çıkmak zor... Her şeyi inkâr edecek kadar sevmek, bir tek şeyi, ondan başka hiçbir şeyi sevmeyecek kadar sevmek ve kalbini bölünmekten kurtararak yalnız kendi vahdetine ve bir tek mevzuuna kavuşturan yekpare ihtiras içinde sevmek, zor... (s. 82)

Pek çok intihar vakasında şüphelerin merkezinde olan, sözleri ile davranışları arasında tutarsızlık tespit edilen Selma, âşığı Nevzat'a göre büyük bir ruha sahiptir. Varoluşun acı, suçluluk ve ölümle tanımlanabilecek yönlerinden meydana gelen "trajik üçlü"ye karşı, insanın iyimser olması, trajik iyimserlik anlamına gelmektedir (Frankl, 2018: 149). Nevzat da Selma'da görülen dengesiz tavırları, ıstıraplar içinde bulunan ve tatmin edilmemiş büyük bir ruhun çırpınışları olarak düşünür. Bununla da yetinmeyen Nevzat, kendince; Selma'nın dünyanın en dengeli, akıllı ve dürüst insanı olduğu kanaatine ulaşır:

Bu kadın büyük bir mustarıptır, yani büyük bir ruhu vardır. Gördüğün muvazenesizlikler hep tatmin olunmayan büyük ruhun çırpınışlarıdır. Onu hayatın facialarından ve karanlıklarından biraz emniyete ve güneşe çıkar, görürsün: Dünyanın en makul ve muvazeneli kadını doğar. Bilir misin, her şeye rağmen, ne kadar dürüsttür? (s. 25)

Nevzat, Selma'nın kötücül istemi veya sapkın fikirleri olabileceği söylentilerini de dikkate almaz. Ona göre Selma, sıradan insanların algılayamayacağı ince farklılıklarla dolu bir kadındır:

Beni kızdıran şey Salim'in bazı acayip iddialarıdır. Ağzında geveliyor, iyice söyleyemiyor ama tabii anlaşılıyor: Bu adama göre Selma delidir, vahşidir, ne bileyim ben, münasebetsiz dejenerenin biridir. Bana göre bilakis, Selma, orta adamların anlayamayacakları hassasiyet nüanslarıyla dolu bir kadındır. Anlaşılmayan ruhlara deli demek âdettir, malûm ya... (s. 22)

Selma ve Gölgesi bir cinayet romanıdır. Gerilim sahnelerinin bulunduğu romanda yazar, yine bir gerilim unsuru olarak kahramanların farklı ruh hallerini yansıtmak amacıyla bazı karşıtlıklardan yararlanmaktadır. Halim, Selma için "Ne derin tezatlarla dolu bir kadın! Ne korkunç ve ne kadar sevimli! Bazen ne fena bakıyor ve bazen ne güzel gülüyor!" (s. 13) şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Halim, Selma'nın "deli" (s. 12) olduğuna kanaat getirmesine rağmen trajik iyimserlik psikolojisiyle kısa bir süre sonra ona "ilâhi kadın" (s. 83) kutsiyeti atfetmektedir. Nevzat, Selma'yı Venedik'te gördüğünde ona "harikuladesin, korkunçsun!" (s. 139) demektedir. Selma, Venedik'i sevme nedeni olarak da bu şehirde "... ölüm ve hayat" (s. 144)ın yan yana oluşunu göstermektedir. Bilinçli bir şekilde işlenen karşıtlıklar ile romanın genelinde tutarlı görünmeyen pek çok durumun yine kendi içerisinde bir mantığı olduğu gerçeği sezdirilmektedir. Böylece hakikatte bir insanlık trajedisi olan cinayet olgusu, sözü edilen iyimserlik yaklaşımıyla, kendi içerisinde bir mantığa büründürülmektedir.

Halim, bir süre öncesine kadar Selma'nın aklından zoru olduğunu düşünmesine rağmen yalnızca geçirdiği vakitlerde zihni artık tamamen onunla meşguldür. Nasıl ki göz, belirli bir süre herhangi bir şeye odaklandıktan sonra zayıflar ve sonrasında da herhangi bir şeyi göremez. Bunun gibi zihin de aynı şeyleri daimi olarak düşündüğünde idrak ve düşünme yeteneğini kaybeder, gittikçe körelir ve akıl, karmakarışık olur (Schopenhauer, 2017c: 73). Selma'dan başka hiç kimseyi düşünemeyen Halim'in doğru bildikleri yanlış, yanlışları da doğru hale gelmiş zihni allak bullak olmuştur. Önceden deli, isterik, canavar gibi sıfatlar yakıştırdığı kadına hak vererek; kendini tecrit edip bu yakıştırmaları yapanları da yerercesine onu savunur konuma gelmiştir:

Seni anlarken kâinatın sırrını anlıyor gibiyim. Dünyanın bütün budalaları seni hortlak, seni deli, seni cani, seni isterik, seni züppe, seni romantik, seni şımarık bir kurtizan zannedeceklerdir. Senin onlardan

nefretini de anlıyorum. Ne kadar hakkın varmış (s. 82-83).

Görüldüğü üzere Safa, Selma'nın can alıcı cazibesiyse hedefinde olan maktüllerin arzularının esiri olarak hazin sonlarına gidişlerini karşılıklarla örgülediği trajik iyimserlik psikolojisi bağlamında takdim eder.

Ruhsal Patolojinin İki Alameti: Kötücüllük ve Acımadan Yoksunluk

Dünyevi istekler, şehvanî arzuların her hâli, bu dünyaya ait türlü cazibelerin tesirinde kalma ve bağlanma, psişik enerjinin dünyanın savurganlığı içerisinde boşa harcanması, harmonik ve amaçlı bir davranışın inkişafına engeldir (Jung, 2015c: 71). Yumuşak ve itidalli biri, vahşi bir canavara dönüşebildiği gibi kusuru da kendinde görmeyerek dış güçlere atma temayülü gösterir. Ancak bilinmelidir ki harekete geçebilen bir şeyin var olduğuna hükmolunur. Hakikatte insan, her an patlayacak bir yanardağın üzerinde yaşamaktadır. Bu yanardağın her yeri yakıp yıkmaya ihtimali karşısında insanoğlunun yapabileceği pek bir şey de yoktur. İnsanın bir başkasına akıl ve sağduyulu bir şekilde davranmasını nasihat etmesi muhakkak ki güzeldir; ancak karşısındaki tımarhanelik bir deliyse ne yapılabilir? (Jung, 2010: 16). Romanda Nevzat ile Halim, Selma'nın hastalıklı ruh halini ve tekensiz geçmişini bilmelerine rağmen onun cazibesine kapılarak gerçeklikten ve gerçekleri görmeden uzaklaşırlar. Nevzat'ın da Halim'in de Selma'ya yaklaşmaları, bir yönüyle şehvî isteklerden kaynaklanmaktadır. Akıllı zafiyete uğratan bu arzular, her iki erkeğin uyumlu ve amaçlı (harmonik) bir davranış sergilemelerine engel olmuştur. Nevzat ile Halim, duygu ve düşünce dünyalarında yaşadıkları paradoksla; akıl sağlığı yerinde olamayan Selma'nın kendilerini öldürmesine fırsat sunmuşlardır. Halim, Selma'nın ruhsal açıdan sağlıklı olmadığına yönelik ciddi şüpheler taşımasına rağmen ona büyük bir tutkuyla bağlanmış, onun her istediğini yapmış ve nihayetinde Selma'nın kurbanı olmuştur. Nevzat da, Halim'in ölümünden sonra, onu Selma'nın öldürdüğü kanaatine varmış olmasına rağmen o da Selma'nın şeytanî planının kurbanı olmaktan kurtulamamıştır. Öldürmeden az önce Nevzat'a söylediklerine bakılırsa Selma; hayvandan insana her türlü canlıya zarar vermekten zevk alan, akla ve sağduyuya hitap eden nasihatlerin hiçbir şekilde tesir edemeyeceği tımarhanelik bir deli portresi çizmektedir.

Yazar, ayrıca ölüme ve cinayetlere okuyucuyu hazırlamak için leitmotiv temelinde bazı ruhsal betimlemeler yapar. Böylece öldürme ve acı vermektten haz alma gibi karakteristik özelliklerle tanıtılan kadın kahramana, roman kurgusu içinde ölümü çağrıştıracak, hissettirecek bir ortam yaratılır: Venedik'deki gondollar üzerinde seyahat eden Nevzat'a göre Venedik'in pek çok yeri "... harabe kadar viran, cenaze kadar hareketsiz, mezar kadar sessiz[dir]" (s. 134). Gondol, "... simsiyah ve uzun gölgesiyle, boşlukta kayan sihirli bir tabut gibi[dir]" (s. 133). Gondolcu; İstanbul'un sırlı, karanlık ve dar sokaklarının köşe başlarını andıran yerlere geldiğinde gondolun ucunu çarpmamak için hafif bir kürek hareketiyle "... karşıdaki harap ve içinde biraz evvel insanlar boğazlanmış gibi ölüm tüten kapının önündeki parmaklığa çarpma[mak için uğraşmaktadır]" (s. 133).

Jung'a göre insana bir bütün olarak bakıldığında insan, kendi hakkında düşündüğünden veya kendisi için arzuladığından daha az iyidir (2010: 69). Hatta her insanın iç dünyasında öfkesini açığa çıkarmak için fırsat kollayan, başkalarının canını yakma isteği duyan, yoluna çıkan gözünü kırpmadan öldürecek vahşi bir hayvanı barındırdığı bir gerçektir. Bu yönü insanın evcilleştirmesi veya denetim altında tutabilmesi için zekâsının veya bu işle vazifelendirilmiş olan bakıcısının yapması gerekenler vardır. Bu durumu ifade etme arayışında bulunanlar, buna "insan tabiatının radikal kötülüğü" ismini verebilirler. Ancak bu arayış, varoluşun daimi kederiyle acıları giderek artan yaşama isteğinin keder kısmını, başkalarına acı vererek hafifletme arayışıdır. Bu durumda insan, benliğindeki zulmü ve kötülüğü daha fazla artırır (Schopenhauer, 2015b: 22). Selma, vahşi bir hayvan gibi yakınında bulunan insanları öldürerek babasının ölüm acısını hafifletmeye çalışır ancak tersine iç dünyasındaki kötülükleri çoğaltır. Selma'ya göre babasının intiharı; onun vahşileşmesine neden olmuştur. Son derece zarif ve

güzel görünüşlü bir kadının bütün insanları düşman olarak görüp acımasızca öldürmesi, neticede onun iç dünyasını açığa çıkarır. Çünkü Schopenhauer'a göre acıma, vicdanın yadsıyamayacağı bir niteliğin ve her türlü ahlakiliğin temelidir. **İnsanlık ile acıma eş anlamlıdır.** Acımayı duyumsamayan kimse, insanlığın dışındadır (2002: 69).³ Selma'nın salt bir kediyi öldürmesi anında hissettikleri değil; onu nasıl öldürdüğünü anlatırken aldığı zevk dahi acıma duygusundan, dolayısıyla insanlıktan yoksun yapısını ortaya koyar:

- ... Babamdan sonra kimin öldüğünü duysam içim ferahlayacaktı. Kimse ölmedi o sıralarda... Hiç olmazsa şu kedi mel'un kedi ölsün... Tırnaklarımı boğazına geçirdim ve sıkmaya başladım. Çırpınıyor ve arka ayaklarıyla ellerimi tırmalıyordu. Olanca kuvvetimle boğazını sıktım, sıktım. (...) Ölmüştü. Ferahladım. Ama nasıl ferahlayış, bilsen... Sanki beynimin içinden büyük bir taş çıkmıştı. (...) Hayatımda bu kadar mesut olduğum yoktu. Sanki babamın düşmanını öldürmüştüm (s. 157).

Kant'a göre kötülük ruhtadır, fiziki yapıda değildir. Diğer bir deyişle kötülük ruhun tesir ettiği düşüncededir, bedende değildir ve kötülük, ruhun düşkünleşmesidir (Deleuze, 2007: 100). Selma, Nevzat ile birlikte Venedik'te gondolda gezerken boş gondollardan birinin içinde yatan bir adam görür. İlk bakışta adamın başından çenesine doğru bir kan sızmış olarak algılar. Selma, öldüğünü zannettiği adamın bu görüntüsü karşısında "Ah, ne güzel! (s. 141) diyerek iç geçirir. Kayıktaki yatan adamın yanağının üstündeki kana benzeyen görüntünün gerçekte onun saçının gölgesinden ibaret olduğu ve adamın ölmediği anlaşılır. Kayıktaki şahsın ölmemesi Selma'ya büyük bir hayal kırıklığı yaşattığı gibi bu zalimce düşüncesi; onun ruhunun çirkinliğini, düşmüşlüğü de gözler önüne serer. Schopenhauer'a göre felaketten duyulan zevk, merhametin alması gereken yeri alır (2015: 23). Selma'nın vicdanî hassasiyetten ve merhamet duygusundan yoksun olduğunu buna benzer pek çok davranışı ortaya koyar. Böylece merhamet etmekten yoksun olma ve kendisi dışındaki tüm canlılara acı yaşatma isteği, eser içinde Selma'nın karakteristik bir özelliği olarak gösterilmeye çalışılır. Selma; insanların yaşadığı zorluklardan, sıkıntılardan, yıkıntılardan büyük zevk duyar ve O, sözü edilen hisleri ifade etmekten çekinmez:

- Bu seferki gelişimde burasını üç defa gezdim. Bak, şurada bir duvar köprüyü iki yola ayırır. Öndeki yoldan, idam mahkûmları dar bir merdivene, oradan da Pozzi'ye götürülürlermiş. İki üç asır evvel. Orada işkencelerle öldürülürlermiş. Düşün: Ondan evvel de gelip bu köprüde on dakika duruyorlar ve dünyaya son defa bakıyorlarmış. O asırda olmayı ne kadar isterdim. Kabil olsaydı da idamları seyretseydim (s. 142)

Selma'ya; tasarlayarak ya da canice hislerle öldürdüklerinden aldığı zevk kifayet etmez. Selma; bulunduğu asırdan 2-3 yüzyıl öncesinde insanların alenî bir şekilde idam edilme sahnelerinin sıkça yaşandığı dönemlere özlem duyar ve mahkûmların son anlarını, idamlarını seyretme keyfini iliklerine kadar yaşamak ister. Hatta daha ötesinde bir hissiyatla o dönemin işkence yapan cellâtlarından biri

³ Schopenhauer; kötülük, acıma ve bencilliği şöyle özetler: "Kulaklarınızı yeryüzünün dört bir yanından her an yükselen, okyanusun uğultusu kadar engin, tiz, sürekli iniltiye tıkayın; hapishaneler ve hastanelerden, sefaletin kokuştığı batakhanelerden, zamparalığın aklıkla birlikte kol gezdiği pislik yuvalarından uzaklaşın ve yalnızca zenginleri ve ayrıcalıklıları demiyorum, yılları erdemlerle sayılanları sorgulayın; kesin bir dille mutlu olduklarını söylerlerse yalan söylüyorlardır ve **kötüdürler**. Kötüdürler, diyorum size. Zira dünyada acı çeken bir varlık oldukça, parçalanmış bir solucanın yolun üstünde kıvrınmasını, soğuklar bastırınca bir sineğin beklenmedik bir biçimde düşmesini, bir örümceğin ağına takılan olmadığından aklıktan ölmesini görmeye devam ettikçe, göğsünde bir kalp barındıran insan da acı çekecektir. Onun büyüklüğü olan acıma, azabı haline gelecektir. **Acıma**, tüm insani acıların yankısıdır ve bir insanın ruhunda var olabilecek tüm acıların değil, varlığımın ve acı çeken her şeyin geçici ama gerçek özdeşleşmesidir. Duygudaşlık, şefkat, acıyı paylaşma, acıma, evrensel akrabalığın korkunç simgesi olan ve özünde acı anlamına gelen bu sözcükler, belki de insanoğlunu hayvanlıktan kurtaran tek duyguyu dile getirir. Onu deneyimleyen için acı, onu tanımayan için utanç ve mutsuzluk! Üç âlem birden ona karşı intikam çılgınlıkları atar ve tüm dillerde onu güçten düşürmek için en utanç verici, en korkunç, aşağılık isimlerin en değerlisi olan bir sözcük vardır: **bencillik**." Arthur Schopenhauer, *Bir Filozofun Huzurunda*, Çev. Barış Tut, Sel Yayınları, İstanbul, 2016, s. 28-29.

olmayı şiddetle arzular ve o anları hayal eder:

- ... [B]en o zindana her girişimde hayalen o işkenceleri tekrarlıyorum ve mahkûmları öldürüyorum. (...)
- İşkence yapar mıydın?
- Uf... Hem de nasıl! (s. 142)

Erdemli Olmak ya da Olmamak İkilemi

Erdem, deha gibi sonradan öğrenilemeyecek niteliklerdendir (Schopenhauer, 2002: 68). Öncekilerin fazilet, günümüzdeki ahlâkçıların erdem adını verdikleri nitelikler, insanları diğer canlılardan ayıran en temel hususiyetlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Yazar, okuyucuya Selma'nın erdemli olmadığını gösterebilmek için romanın daha ilk sayfalarında onun bir hayvana olan yaklaşımını gözler önüne serer. Hayvanlara karşı acımasız olan Selma, yaralı bir köpeği öldürür ve bu eylem neticesinde rahatlama hissi yaşar. Schopenhauer'a göre hayvanlara acıma duygusu, karakterin iyiliği ile o kadar fazla bağlantılıdır ki hayvanlara kötü davranışta bulunan kimsenin iyi bir insan olduğu görülmemiştir (2002: 70). Safa da romanında bir hayvanı öldürmenin cinayetten farklı olmadığı iletisini verirken hayvanlara acımayanın da iyi bir insan olamayacağını sezinletir. Selma, gerçek hayatta öldürdüklerinin dışında rüya esnasında dahi hayvandan insana durmaksızın öldürmeye devam eder ve bundan da büyük keyif alır:

- ... [R]üyamda bir geyik, bir de boğa öldürdüm. Sabahleyin daha hafif uyandım. İçimde bir neşe vardı. (...) Bir defasında rüyamda bana tasallut eden ve muvaffak olan genç bir adamı öldürdüm. Büyük, büyük, büyük zevk duymuştum (s. 157).

İnsanın kötülüğe olan eğilimi gözlemlendiğinde dehşetli bir tablo ile karşılaşılır ((Schopenhauer, 2018: 45). Bir insan, şayet kendinde kötülük yapmaya yönelik bir istenç duymuş ve bu konuda kendini durdurmuşsa ya cezalandırılma korkusundan ya gelecekteki yaşamda cezalandırılacağı inancından ya merhametten ya şeref duygusundan ya da adalet duygusundan bu fiilleri yapmamıştır (Schopenhauer, 2015b: 72). İnsanı kötülük yapmaktan alıkoyan nedenlerin hiçbiri Selma'da görülmez. Selma, kötülüğün en üst boyutu olarak düşünülebilecek insan öldürme eyleminde bulunurken kendini durdurma yönünde bir çabada bulunmaz. Selma, "Ödip kompleksi" (Corman, 1998: 65) benzeri nevrotik hislerle ilk kocasını öldürür, ardından gazetelerdeki ölüm haberlerini zevkle okur. Schopenhauer'a göre bir insanın felaketinden duyulan zevk, şeytanî bir şeydir ve onun istihzası cehennemde atılan kahkahayla eşdeğerdir (2015: 23). Bunun da ötesinde Selma, tek bir kişinin ölümünden değil, ölümler silsilesinden insanlık dışı bir haz almaktadır:

- Ooo..h, babamdan sonra biri daha ölmüş; oooh... Biri daha, biri daha... Ve kazalar olsun, ihtilâller olsun, muharebeler olsun da birçok insanlar ölsün. (...) Mademki babam öldü (s. 158).

İnsan doğasının bütünlüğünün, ahenginin bozulması ruh kaybı olarak adlandırılır. Bu durum, insanın iç âleminde bir çeşit karmaşa meydana getirir. Bu karmaşa, bilincin üstünü örten ve ona acı çektiren bir durum meydana getirir. Giderek artan bu düzensizlik, insanı yok olmaya götürecek bir çıkmaza ve eylemlere yönlendirir. İnsanlık tarihinde cinnet, çıldırma, cin çarpması gibi olgular bu çerçevede değerlendirilmiştir (Jung, 2015c: 66). Selma, Nevzat'ı öldürme teşebbüsü esnasında yakalanınca ona bazı itiraflarda bulunur. Buna göre Selma, babasının kaybettiği bir davası nedeniyle travma geçirmiş ve bir akıl hastanesinde tedavi görmüştür. Ancak bu tedavi kifayet etmemiş ve neticede çıldırmıştır. Önüne gelen her canlı için bir tehdit oluşturmuş ve ilk cinayetine komşusunun kedisini öldürerek başlamıştır. Herhangi bir canlı için olumsuz olarak düşünülebilecek bir durum, aksine Selma'ya huzur vermektedir. Hatta bir hayvanın kesilme sırasında yanında durup onun çaresizce çırpınışından ve akan kanından keyif alması, yazara göre; insanın zıvanadan çıkmışlığının bir göstergesidir:

- Meselâ yalıda tavuk, hindi, koyun kesilirken... İllâki başında durmak istermiş.
- Sebep?

- *Sebebini Salim'e sor. Güya kan görmekten hoşlanıyormuş. (...)*

- *Bunlar hep isteri alâmetleri. Bir kere insan zıvanadan çıkmasın. Geri tarafı hep buna bağlı şeyler (s. 49).*

Schopenhauer, pek çok insanın sınırsızlığına bağlı ve inanarak sürekli tekrarladığı bazı hataların bulunduğu söz etmektedir. İnsanlar ya hatanın doğrudan kendisini ya da o hatayı çağrıştıracak ibareleri ayrıntılarıyla düşünmeden sürekli tekrarlarlar. Bunun nedeni ise bunların onlara son derece akılcıca görüldüğünü keşfetmeleridir. Deliler ve kaçıkların olağanüstü derecede bahtsız olmaları da bu yanlışlardan bir tanesidir (2017c: 91-93). Nevzat, Halim'in ölümünden dolayı Selma'yı kendince cezalandırmada kararlıdır. Schopenhauer, hile ve aldatmalardan söz ederken rakibin önüne onunla aynı derecede yüzeysel ve karmaşık bir argümanla çıkılarak karşıtlığının bertaraf edilebileceğinden söz eder (2012: 45). Selma, Nevzat'ın kendisi hakkındaki düşüncelerinden habersiz bir şekilde onu sarhoş etmeye çalışır ve Nevzat'ı da diğerleri gibi öldürme planları yapar. Nevzat ise Selma'ya karşı olabildiğince uyanık olmaya çalışır. Gecenin sonunda oteldeki odalarına geçtiklerinde Selma, Nevzat'ı sarhoş zannederek silahını onun kalbine dayar. Nevzat, Selma'nın bu hareketi karşısında ani bir refleksle kalbinin üzerindeki silahı ele geçirir ve Selma'ya doğrultur. Ancak Selma, ikna edici bir eda ile Nevzat'a intihar etmek istediğini bunun için de silahı kendisine vermesi gerektiğini söyler ve onu inandırır. Nevzat'ın elinden silahı alan ve kaçık olduğu her haliyle ortaya çıkan Selma'nın şansı bir kere daha yaver gider. Yine duygularına yenilen Nevzat, Selma'nın silahından çıkan kurşunla onun kurbanı olur.

SONUÇ

Selma ve Gölgesi romanında; Selma'nın gösterişli bedeninin altında düşkün bir ruhu barındırdığı anlatısı üzerinden, kötülüğün ruhta ve ruhun tesir ettiği düşüncede olduğu gerçeği ortaya konmaktadır. Eserin kurgusu içinde, harikulade cazip güzelliği olan ancak erdem ve soyluluktan yoksun hastalıklı bir ruhun kötücül amaçlarına ulaşmak için her yolu meşru görme çabası dikkati çekmektedir. İdeal manada bir kadının çekiciliği ahlak duygusunun gelişmişliği ile artmaktayken romanda somut kötülüğün, bencilliğin simgesi haline gelen acıma duygusundan yoksun Selma'da, tüm çekiciliğine rağmen, bunun aksine bir görünüm ortaya konmuştur. Bu bağlamda romanın kadın kahramanının davranışlarında herhangi bir ahlakî ölçütün olmadığı görülmektedir.

İnsanın etik/ahlakî değerler açısından iyi ya da kötü arasında bir tercihte bulunma özgürlüğü bulunmaktadır. Bununla birlikte onu kötülük yapmaktan alıkoyan bazı etkenlerden bahsedilebilir. Sözü edilen etkenler; kaynağını bu dünyada ya da ölümden sonraki yaşamda cezalandırılma korkusu veyahut acıma, bağışlama, değer verme, saygı duyma, onur, adil olma gibi erdemlerden alabilmektedir. Ancak Selma'yı iyiliğe sevk edecek ya da en azından onu kötülükten vazgeçirebilecek hiçbir etken bulunmamaktadır.

Selma, kötülüğün en son aşaması olarak nitelendirilebilecek "cinayet" eylemini pervasızca gerçekleştirmekte; hayvandan insana kadar her canlının yaşadığı yıkımdan haz almaktadır. Vicdanî hassasiyetten ve acıma duygusundan yoksun olan Selma; ruhunun çirkinliğini, düşmüşlüğüne ortaya koyan zalimce düşüncelerine babasının ölümünü gerekçe olarak sunmaktadır. Yazar, sözü edilen gerekçeden hareketle bir kere insanlık dairesinden çıkanın, insanlık dışı her türlü davranışı sergileyebileceği iletisini vermektedir. Bu manada Peyami Safa, romanın genel muhtevasında olmak ya da olmamak ikileminde olduğu gibi mutlak bir ahlakî eğilime dikkat çekmektedir. Diğer bir söylemle erdemli olma hâli ya tam olarak vardır ya da yoktur ve bir defa sözü edilen erdemlerden uzaklaşan kişi, kabiliyetinin boyutları ölçüsünde bir ahlakî zafiyet zirvesini! tutabilecektir.

Azularına yenik düşen Halim ile Nevzat; Selma'nın süslü ve etkileyici yönlerine kapılıp, zarar göreceğini bilmelerine rağmen olumsuzlukları ve tehlikeleri göz ardı ederler. Böylece her iki kahraman da aşkla başlayıp ölümlerle neticelenecek trajik sonlarını kestirebildikleri halde his ve

heveslerinin etkisiyle sanal bir iyimserlik içerisinde akibetlerine doğru yol alırlar. Selma, ilk bakışta normal görünen ancak hakikatte ruhsal yönden hasta ve düşkün bir kadındır. Yazar, hastalıklı bir ruh hâline sahip karakteri öne çıkararak toplumda bu tür insanların olabileceğini ve bu insanlara karşı temkinle hareket edilmesi gerektiğini sezinletmektedir.

Romandaki erkek kahramanlar, Selma'nın hastalığının şartlarına ve bu hastalıklı durumdan kaynaklanabilecek olası tehlikelere göre hareket etmeleri gerekirken arzu, his ve zaaflarına göre hareket etmişlerdir. Halim, Selma için ilk bakışta "nemfoman", "isterik", "femme fatale" ruh hâline sahip bir kadın tespitinde bulunmuşsa da onun istekleri, ihtiyaçları, kaygıları, yaşadığı acıları üzerine yoğunlaşarak onu; merhamet edilecek bir varlık olarak görme yanlılığına düşmüştür. İsteddiği erkeği elde edebilmek için kadınlığın her türlüünü kullanabilen ve bu konuda adeta bir dişi kaplan olan Selma, her iki erkekte karşı konulamaz bir şehvî istek uyandırmıştır. Halim ve Nevzat'ı etkisi altına alan bu güçlü arzular; akıllarının, duygu ve düşüncelerinin ötesine geçmiş, onları sağlıklı düşünme konumundan uzaklaştırmıştır. Şehvî haz ve istekler, her iki erkeğin uyumlu ve amaçlı bir davranış ortaya koymalarına engel olmuş, akıl sağlığı yerinde olmayan Selma'nın da kendilerini öldürmesine fırsat sunmuştur. Nihayetinde her iki erkek kahraman, kötücül hislerle dolu güzel bir kadın karşısında zaaflarının bedelini hayatlarıyla ödemişlerdir.

KAYNAKÇA

- Corman, L. (1998). *Psikanaliz Açısından Çocuk Eğitimi*, (Çev. H. Portakal), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Deleuze, G. (2007). *Kant Üzerine Dört Ders*, (Çev. U. Baker), İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Femme fatale, <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/femme-fatale>. Erişim Tarihi: 05.03.2019.
- Frankl, V. E. (2018). *İnsanın Anlam Arayışı*, (Çev. S. Budak), İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Jung, C. G. (2010). *Psikoloji ve Din*, (Çev. R. Karabey), İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Jung, C. G. (2015a). *Kişiliğin Gelişimi*, (Çev. D. Olgac), İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Jung, C. G. (2015b). *Maskülen*, (Çev. D. G. Erdinç), İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Jung, C. G. (2015c). *Feminen*, (Çev. T. V. Soylu), İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Kant, İ. (2010). *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler*, (Çev. A. Fethi), İstanbul: Hil Yayınları.
- Safa, P. (2006). *Selma ve Gölgesi*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2002). *Aşkın Metafiziği*, (Çev. S. Hilâv), İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2012). *Eristik Diyalektik*, (Çev. Ü. Hıncal), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Schopenhauer, A. (2015a). *İdeal ve Gerçek*, (Çev. A. Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2015b). *İnsan Doğası Üzerine*, (Çev. E. Yıldırım), Ankara: Oda Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2016). *Ölümün Anlamı*, (Çev. A. Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2016). *Bir Filozofun Huzurunda*, (Çev. Barış Tut), İstanbul: Sel Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2017a). *Aşka ve Kadınlara Dair*, (Çev. A. Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2017b). *Akıl Zayıflığı*, (Çev. A. Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2017c). *Akıl Sağlığı*, (Çev. A. Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2018). *Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine*, (Çev. A. Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.